

DEĞİŞEN DÜNYADA KADİM KURUM: AİLE

SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ SAHAYA KATKISI VE BEKLENTİLERİ KAPSAMINDA AİLE POLİTİKALARI Tespitler ve Öneriler

“Aile, Türk toplumunun temelidir ve eşler arasında eşitliğe dayanır.

Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ve aile planlamasının öğretimi ile uygulanmasını sağlamak için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar.”

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası Madde 41

“Aile, cemiyetin tabii ve temel unsurudur; cemiyet ve devlet tarafından korunmak hakkına haizdir.”

İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi Madde 16/3

**SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ SAHAYA KATKISI VE
BEKLENTİLERİ KAPSAMINDA AİLE POLİTİKALARI
TESPİTLER VE ÖNERİLER**

TAKDİM

İKADDER, STK’ların kendi aralarında, diğer kişi ve kuruluşlarla, iletişim, istişare, işbirliği modelleri geliştirerek, özellikle Gönüllü Kadın Kuruluşlarının, kadının ve ailenin statüsünü yükseltmek için çalışmalar yapma hedefiyle 2006 yılında kuruldu. T.C. İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü’nün hibe desteği ile yürüttüğü “Değişen Dünyada Kadim Kurum: Aile Projesi”ni Eylül 2020 itibariyle tamamladı.

Projenin hedefleri;

- » Aile ve aile bireylerine yönelik çalışma yapan kurum ve kuruluşların tanınırlığını ve ulaşılabilirliğini artırmak,
- » Bireylerin ihtiyaç duyduğu alanlarda sosyal hizmetlere ve çalışmalara ulaşmasını kolaylaştırmak,
- » Aile ve aile bireylerine yönelik çalışan kurum, kuruluş ve kişiler arasında diyalog ve işbirliği zeminini oluşturmak,
- » Aile sorunları kapsamında yeni ve etkili yaklaşımların belirlenmesi için farklı alanlardan uzmanların ortak çözüm önerileri geliştirmesini sağlamak,
- » Aile kurumunu gelecekte bekleyen tehlikelere karşı güçlendirmek olarak belirlenmişti.

Proje hedefleri çerçevesinde STK’ların ve aile kurumuna yönelik çalışanların katılımı ile çalıştaylar düzenlenerek bu Politika Belgesi’ne temel teşkil edecek görüş ve önerilere ulaşıldı. Mümkün olduğu kadar hem proje katılımcılarının hem de İKADDER’in saha deneyimini yansıtmaya çalıştığımız bu belgenin, aile kurumunun kapasitesinin güçlendirilmesi için sahaya bir katkı yapacağını ümit ediyoruz.

Proje faaliyetlerinin yürütüldüğü dönemde, dünyayı etkisi altına alan COVID 19 Pandemisi, hem planladığımız çalışmaların aksamasına, hem de proje takviminin değişmesine neden oldu. Pandemi sürecinde bireyler, kendilerini güvende hissettikleri evlerine ve “aile”lerine sığındılar. Zorlu günlerin dayanışması toplumun en temel ve kadim biriminden “aile”den başladı. İşte tam da bu noktada her daim sığındığımız, sağlam kalemiiz olan ailelerimizi güçlendirmek için Sivil Toplum Kuruluşlarının önerilerini politika yapıcılarla ve kamuoyuyla paylaşmanın son derece önemli olduğunu düşünüyoruz.

İstanbul Kadın ve Kadın Kuruluşları Derneği (İKADDER)

METODOLOJİ

Ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlardaki gelişim ve değişimler aile kurumunu da doğrudan etkilemiştir. Küreselleşme başta olmak üzere, kadının çalışma hayatında yerini alması, teknolojik yenilikler, gıda endüstrisi, moda, sinema, sosyal medya, özgürlük alanlarının genişlemesi, tıbbi gelişmeler ve daha birçok faktör, aile yapısını ve rollerini derinden etkilemiş, aile kavramına ve aile bireylerine, hak ve sorumluluklarına yeni tanımlar getirmiştir.

Bu süreçten “aile kurumunun” zarar görmeden, güçlenerek çıkması için destek mekanizmalarının çok daha fonksiyonel bir görev icra etmesi gerekmektedir. Aile kurumunun güncel meselelerini okuyabilen, yerel ve ulusal düzeyde sorunlara çözüm üretebilen, üretilen çözüm önerilerini uygulayabilen ve değişiklikleri izleyebilen bir perspektif geliştirilebilmesi için farklı disiplinlerin bir arada ortak bir çalışma paydasında buluşması gerekmektedir.

Bu çerçeveden hareket eden İKADDER, aile kurumuna yönelik çalışan kişi ve kurumların iletişim, istişare ve işbirliği ekseninde buluşmasına hizmet etmek amacıyla karar alma süreçlerine etki edecek şekilde STK’ların görüş ve beklentilerini kayıt altına almayı hedeflemiştir.

Bu kapsamda alandaki STK’lar, akademisyenler ve uzmanlarla çalıştaylarda bir araya gelinmiş, 4 çalıştayda toplam 100 kişiye ulaşılmış, birebir görüşmelerle fikir ve öneriler alınarak Politika Belgesine yansımaları sağlanmıştır. Bunun yanı sıra İKADDER, kurulduğu tarihten bu yana aile ve kadın alanında geliştirdiği müktesebattan da istifade etmiştir.

Düzenlenen çalıştaylarda ülkemizde aile odaklı hizmet ve politika üreten kurumların mevcut çalışmalarıyla ilgili bir sunum yapılmış, katılımcılardan üç temel başlıkta görüş ve öneriler alınmıştır:

- » Mevcut aile politikalarının değerlendirilmesi,
- » Sivil Toplum Kuruluşlarının aile kurumuna destek kapasitelerinin güçlendirilmesi,
- » Aile kurumuna yönelik çalışan kurumların öncü rolü ve sürdürülebilir işbirliği geliştirme yöntemleri.

Katılımcıların önerileri, ses kaydı ve raporlarla belgelendirilmiş, proje ekibi tarafından titizlikle değerlendirilmiştir. Son olarak ülkemizdeki aile politikalarına katkı sağlayabilmek adına bu Politika Belgesi hazırlanmıştır.

I. BÖLÜM
ÜLKEMİZDE AİLE KURUMU
KAPSAMINDA POLİTİKA
GELİŞTİREN
KAMU KURUMLARI

ÜLKEMİZDE AİLE KURUMU KAPSAMINDA POLİTİKA GELİŞTİREN KAMU KURUMLARI

Türkiye’de kamusal düzeyde aile odaklı politikaları planlayan, uygulayan, izleyen veya bu politik süreçlerde doğrudan rolü olan kurumları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- » Cumhurbaşkanlığı
- » Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
- » TBMM
- » Diyanet İşleri Başkanlığı
- » RTÜK
- » Belediyeler

Ayrıca Adalet Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Gençlik ve Spor Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Kamu Denetçiliği Kurumu, Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu’nun da aileyle ilgili çalışma başlıkları bulunmaktadır. Ancak bu Politika Belgesinin kapsamını fonksiyonel şekilde yapılandırmak için bu kurumların aileyle ilgili çalışma başlıkları tek tek ele alınmamıştır. Bu kurumlarla ilgili önerilere Politika Belgesinin çeşitli bölümlerinde yer verilmiştir.

Bu kurumların yanı sıra, Yükseköğretim kapsamındaki eğitim-öğretim ve bilimsel araştırma çalışmalarını yönlendirmek amacıyla faaliyet gösteren Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) ile resmi istatistik çalışmaları yürüten Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) da aile kurumuna yönelik çalışmalar yapan kurumlar arasında sayılabilir.

Ulusal yapıların yanı sıra uluslararası mekanizmalar da ülkemizdeki aile politikalarını etkilemektedir. Son yıllarda kamuoyunda sıklıkla tartışılan “toplumsal cinsiyet eşitliği” kavramı, “İstanbul Sözleşmesi”, “CEDAW Sözleşmesi” bu uluslararası etkinin akla gelen ilk örnekleridir. Bu kapsamda Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği’ni aile politikalarını etkileyen uluslararası yapılar arasında saymak mümkündür.

A. CUMHURBAŞKANLIĞI

Cumhurbaşkanlığı bünyesinde aile kurumu ile doğrudan ilgili üç başlık tanımlamak mümkündür.

1. Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)^[*]

2019-2023 dönemini kapsayan, *istikrarlı ve güçlü ekonomi, rekabetçi üretim ve verimlilik, nitelikli insan ve güçlü toplum, yaşanabilir şehirler ve sürdürülebilir çevre, hukuk devleti, demokratikleşme ve iyi yönetim* ilkeleri üzerine inşa edilen 11. Kalkınma Planı, aile kurumu ve bireyleriyle ilgili de maddeler içermektedir. Planın farklı bölümlerinde toplam 58 yerde “aile” kelimesi geçmektedir.

Planın, 2.3 maddesinde yer alan “Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum” başlığında “*Ailenin güçlendirilmesine yönelik politikalar; toplumsal bütünleşme ve sosyal riskleri azaltmaya dönük kamu politikalarının en etkililerinden ve en önemlilerindendir. On Birinci Kalkınma Planı döneminde; aile politikalarının tüm paydaşların dâhil olduğu katılımcı bir yaklaşımla oluşturulması, aileye yönelik hizmetlerin kalitesinin, yaygınlığının ve etkisinin artırılması yönünde önemli politika ve tedbirler hayata geçirilecektir.*” ifadesi dikkat çekmektedir.

Bu kapsamda Planda bahsedilen katılımcılık düzeyinin gerçekleşmesi noktasında gerekli takibin yapılması STK’ların savunuculuk faaliyetleri arasında yer almalıdır.

Planın 2.3.4. Maddesinde Ailenin Güçlendirilmesi başlığı altında “*toplumsal yapının ve kalkınmanın sağlıklı bir şekilde sürdürülebilirliği için aile kurumunun güçlendirilmesinin temel amaç*” olduğu ifade edilmektedir.

Bunun dışında Kalkınma Planının içeriğinde aile ile ilgili maddeler arasında aşağıdakileri örnek olarak paylaşmak mümkündür;

- » Sosyoekonomik dezavantajlı ve suça sürüklenme riski olan çocuk ve gençler ile ailelerine yönelik rehberlik ve danışmanlık hizmetlerinin güçlendirilmesi,
- » Madde ve teknoloji bağımlılığı ile mücadele edilmesi, sağlıklı yaşam kültürü konularında aile farkındalığının artırılması,
- » Kadınların işgücüne ve istihdama katılımlarının artırılmasını teminen bakım hizmetlerine erişimin kolaylaştırılması başta olmak üzere iş ve aile yaşamını uyumlaştıran uygulamaların dinamik bir biçimde hayata geçirilmesi,

[*] <http://www.sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2019/07/On-Birinci-Kalkinma-Plani.pdf>

- » Aileye yönelik verilen hizmetlerin kapsamlı, standart, etkin ve yaygın hale getirilmesi amacıyla araştırma, eğitim ve danışmanlık faaliyetlerine devam edilmesi
- » Aile Eğitim Programının içeriklerinin ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda yeniden düzenlenmesi, yeni modül ve eğitim setleri kullanılarak aile eğitimleri gerçekleştirilmesi, formatör ve eğitici sayılarının artırılması,
- » Aile yapısını olumsuz etkileyen kötü alışkanlıkların ve bağımlılıkların etkilerinin azaltılması amacıyla farkındalık eğitimleri, araştırmalar ve projeler yürütülmesi,
- » Aile yapısındaki dönüşümleri anlamak için periyodik araştırma faaliyetlerinin yürütülmesi,
- » Aile Sosyal Destek Programının (ASDEP)'in kurumsal kapasitesinin artırılması,
- » Göç, afet ve acil durumlarda birey, aile ve topluma yönelik psiko-sosyal destek hizmetlerini koordineli ve etkin bir şekilde sunmak için kapasite gelişiminin sağlanması,
- » Aile ve iş yaşamının uyumlaştırılmasına yönelik programların geliştirilmesi ve yürütülmesi,
- » Eğitimin tüm kademelerinde ev içi sorumlulukların adil paylaşımı konusunda sorumluluk bilincini yükseltici eğitim faaliyetlerin düzenlenmesi,
- » Kaliteli, ekonomik ve kolay erişilebilir çocuk, engelli ve yaşlı bakım imkânlarının yaygınlaştırılması,
- » Millî ve manevî değerlerimiz ile sağlıklı nesillerin devamını ve aile kurumunu tehdit eden yönelimleri özendirecek tüm faaliyetlere karşı mücadele edilmesi ve bu alanda toplumsal bilincin güçlendirilmesi,
- » Medyanın aile üzerindeki olumsuz etkilerinin azaltılması, medya araçlarının aile içi bağları güçlendirecek şekilde kullanılması,
- » Aile içi şiddetin, ihmal ve istismarın önlenmesine yönelik koruyucu, önleyici hizmetlerin etkinliğinin artırılması,
- » Aile dostu çevre ve mekânların yaygınlaşması için çalışmalar yürütülmesi.^[*]

2. Cumhurbaşkanlığı Himayesinde Gerçekleştirilen Projeler

Ele alınan konunun ülke genelinde tanınmasını ve yaygınlaşmasını sağlayan, ağırlıklı olarak kültür, sanat, eğitim, spor ve bilim alanlarında Cumhurbaşkanlığı himayesinde gerçekleştirilen projeler arasında aile kurumuyla doğrudan veya dolaylı olarak ilgili başlıklar da yer almaktadır. Bu alanda yürütülen projelere “Gönül Elçileri Projesi”, “7 Çok Geç”, “Ana Kız Okuldayız” örnek olarak gösterilebilir.

[*] Kalkınma Planındaki aile ile ilgili diğer maddeler için bkz 11. Kalkınma Planı

3. Sosyal Politikalar Kurulu^[*]

Üyeleri Cumhurbaşkanlığı tarafından atanan Politika Kurullarının görev alanları;

- » Cumhurbaşkanlığına alınacak kararlar ve oluşturulacak politikalarla ilgili öneriler geliştirmek,
- » Geliştirilen politika ve strateji önerilerinden Cumhurbaşkanlığına uygun görülenler hakkında gerekli çalışmaları yapmak,
- » Küresel rekabetin getirdiği ani değişimlere karşı strateji ve politika önerileri geliştirmek,
- » Görev alanlarına giren konularda kamu kurum ve kuruluşlarına görüş vermek.
- » Görev alanlarına giren konularda Bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar, sivil toplum ve sektör temsilcileri, alanında uzman kişiler ve ilgili diğer ilgililerin görüşünü alarak uygulanan politikaları ve gelişmeleri izlemek, yapılan çalışmalarla ilgili Cumhurbaşkanlığına rapor sunmak,
- » Cumhurbaşkanlığı programına uygunluk açısından, bakanlıklar ile kurum ve kuruluşların uygulamalarını izlemek ve Cumhurbaşkanlığına rapor sunmak,
- » Bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar, sivil toplum ve sektör temsilcileri, alanında uzman kişiler ve ilgili diğer ilgililerin davet edilmesi suretiyle genişletilmiş kurul toplantıları yapmak,
- » Görev alanlarına giren konularda talep, ihtiyaç ve etki analizi yapmak ve/veya yaptırtmak,
- » Cumhurbaşkanlığına verilen diğer görevleri yapmak.

Bu kapsamda oluşturulan “Sosyal Politikalar Kurulu” aile alanını da kapsayacak şekilde aşağıdaki görev ve yetkilerle çalışmalarını sürdürmektedir:

- » Toplumun ihtiyaç sahibi kesimlerine yönelik yapılan çalışmaların etkinliği için politika önerileri oluşturmak,
- » Aile kurumunun korunması, güçlendirilmesi; iş ve aile hayatı uyumunun sağlanması için politika önerileri oluşturmak,
- » Çalışma şartlarının iyileştirilmesine yönelik politika önerileri geliştirmek,
- » Gelir güvencesi ve gelir adaleti sağlamaya yönelik politika önerileri geliştirmek,
- » Sosyal refahın oluşturulmasına yönelik politika önerileri geliştirmek,
- » Dezavantajlı gruplara yönelik politika önerileri oluşturmak,
- » Göç ve göçmen sorunlarının çözümüne ilişkin politika önerileri geliştirmek.

Oluşturulan diğer Cumhurbaşkanlığı Politika Kurullarının da aile alanı ile kesişen başlıkları bulunmakla birlikte, Politika Kurullarının çalışmalarının doğrudan Cumhurbaşkanlığına iletilmesi, kamuoyu ile herhangi bir rapor paylaşılması sebebiyle üretilen çıktılarla ilgili değerlendirme yapmak mümkün olamamaktadır.

[*] Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi, 10/7/2018 - 30474 sayılı Resmi Gazete

B. AİLE ÇALIŞMA VE SOSYAL HİZMETLER BAKANLIĞI

2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olarak kurulan, 2018 yılında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile birleşerek Aile, Çalışma, Sosyal Hizmetler Bakanlığı adını alan Bakanlık, aile politikaları söz konusu olduğunda ilk akla gelen kurumdur.

Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 81 İlde, İl Müdürlükleri ve bağlı kuruluşları ile aileye yönelik hizmet eden en etkili kamu kurumu olma özelliği taşımaktadır.

Bakanlığa bağlı, Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı, Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü ile Şehit Yakınları ve Gaziler Genel Müdürlüğü doğrudan aile kurumuna yönelik çalışmalar yürütmektedir. Bakanlığın Alo 144 Sosyal Yardım Hattı ve Alo 183 Sosyal Destek Hattı bulunmaktadır.

T.C. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın 2019-2023 tarihlerini kapsayan Stratejik Planında^[*] “bi-reyin, ailenin ve toplumsal yapının korunması ve güçlendirilmesi” amaç olarak tanımlanmıştır.

Bu çerçevede,

- » Aile ve topluma yönelik araştırma, eğitim ve danışmanlık hizmetlerini kapsamlı, standart, etkin ve yaygın şekilde sunmak,
- » Aile yapısını olumsuz etkileyen kötü alışkanlıklar ve bağımlılıkların etkilerinin azaltılmasına katkı sağlamak,
- » Göç, afet ve acil durumlarda birey, aile ve topluma yönelik psikososyal destek hizmetlerini koordine ve etkin bir şekilde sunmak ve hizmet sunum kapasitesini geliştirmek,
- » Kadına yönelik ayrımcılıkla mücadele etmek ve kadının toplumdaki konumunu güçlendirmek,
- » Toplumsal kırılganlıkları azaltmaya yönelik sosyal yardım ve dayanışma hizmetleri yürütmek” hedef olarak ifade edilmiştir.

Yine Bakanlığın Strateji Planında; “Koruyucu ve önleyici hizmetlerin niteliğinin geliştirilmesi, niceliğinin artırılması ve fırsat eşitliğinin sağlanması” amacına ulaşabilmek için;

- » Ailelerin sorunlarını arz odaklı olarak yerinde tespit etmek,
- » Çocukların korunmaya ve bakıma muhtaç hale gelmeden aile ortamında yetiştirilmelerini sağlamak,

[*] https://ailevecalisma.gov.tr/media/33674/acshb_2019-2023-stratejik-plan.pdf

- » Farkındalık çalışmaları ve eğitimler aracılığıyla çocukların risklerden korunmasına katkı sağlamak,
- » Kadına yönelik şiddetle mücadelede önleyici ve koruyucu hizmetler sunmak,
- » Bedensel, zihinsel, sosyal ya da ekonomik şartları sebebiyle özel ihtiyaçları olan kişilerin kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştırıcı tedbirler almak hedef olarak tanımlanmıştır.

Bakanlığın Strateji Planında yer alan aile kurumu ile doğrudan ilgili bir diğer amacı da “barınma, bakım ve rehabilitasyon hizmetlerinin güçlendirilmesi” olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu çerçevedeki hedefler ise “kadınlara, çocuklara, engellilere ve yaşlılara yönelik özellikli barınma ve bakım hizmetlerini geliştirmek ve yaygınlaştırmak” ile “aile odaklı bakım hizmetlerini yaygınlaştırmak”tır.

Politika Belgesi’nin ilerleyen bölümlerinde Bakanlıkla ilgili pek çok başlık olduğu için tekrara düşmemek adına Bakanlığın hizmet alanları özet olarak verilmiştir.

C. TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ (TBMM)^[*]

Yasama Süreci:

Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemine göre milletvekilleri ve Cumhurbaşkanı kanun önermeye yetkilidir. Milletvekillerinin vermiş oldukları kanun önerisine kanun teklifi denir. Kanun teklifi bir veya daha fazla milletvekilinin imzasıyla verilebilir. Ayrıca Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri de aile alanında çalışan kamu kurumları ile ilgili düzenlemeler içerir.

Komisyonlar:

Uzmanlıkları dikkate alınarak seçilen belirli sayıda milletvekilinden oluşan ve Genel Kurulda görüşülecek metinleri olgunlaştıran kurullardır.

Kanun yapım sürecinin mutfağını oluşturan komisyonlarda gerekli inceleme ve görüşmeler yapıldıktan sonra kanun teklifleri, Genel Kurulda görüşmeye hazır hale getirilmektedir. Kanun yapım sürecinde görev alan komisyonlara Yasama Komisyonları denir. Komisyon toplantılarına komisyon başkanınca davet edilen ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile Sivil Toplum Kuruluşlarının temsilcileri ve görüşüne başvurulacak uzmanlar katılabilir.

Komisyonlar, Daimi Komisyonlar ve Geçici Komisyonlar olmak üzere ikiye ayrılırlar. Daimi Komisyonlar “ihtisas komisyonu” olarak da bilinirler. Geçici komisyonlar ise bilgi edinme ve denetim amacıyla belirli bir süre için kurulan komisyonlardır.

TBMM’de aile alanını etkileyecek şekilde iki daimi komisyon bulunmaktadır:

- » Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu
- » Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu

Ayrıca aile kurumunu ilgilendiren konu başlıklarında Geçici Komisyonlar oluşturulabilir. Bu alandaki Komisyonlara örnek olarak “Aile Bütünlüğünü Olumsuz Etkileyen Unsurlar ile Boşanma Olaylarının Araştırılması ve Aile Kurumunun Güçlendirilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonu”nu verebiliriz.

[*] Bu bölüm Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanunlar ve Kararlar Başkanlığı’nın hazırladığı Yeni Sisteme Göre Yasama El Kitabı -2018 kitabı esas alınarak hazırlanmıştır.

D. DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI

İslam dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek üzere; Cumhurbaşkanlığına bağlı Diyanet İşleri Başkanlığı 3 Mart 1924 tarihinde kurulmuştur.

Diyanet İşleri Başkanlığı Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne bağlı olarak hizmet veren Aile ve Rehberlik Daire Başkanlığı^[*] Kur'an ve Sünnet ışığında topluma aile hakkında dini bilgiler sunmak, aileyi ve aile içinde bireyi tehdit eden problemlerin çözümüne yardımcı olmak üzere 2003 yılından itibaren il ve ilçelerde Aile ve Dinî Rehberlik Büroları açmaktadır.

Ayrıca aile müessesinde yaşanan kırılmalara bağlı olarak ortaya çıkan dezavantajlı kesimlerin hayata tutunmaları ve olumsuzluklarla baş etme hususunda destek faaliyetleri kapsamında huzurevleri, yetiştirme yurtları, kadın konukevi, hastaneler, cezaevleri gibi manevi rehberliğin ayrı bir önem taşıdığı alanlarda ve toplumun himayeye muhtaç kesimleri ve engellilere yönelik olarak yürüttüğü din hizmetlerinde, bu alanın gerektirdiği özellik ve duyarlılıklara uygun bir şekilde hizmet sunmaktadır.

Kurumun çalışma biçimi şöyledir:

- » Aile bireylerine, ilgi ve korumaya muhtaç gruplar da dahil olmak üzere toplumun farklı kesimlerine dinî konularda rehberlik yapmak,
- » Aile ve kadın konusunda ulusal/uluslararası kabul edilen gün ve haftalarda etkinlikler düzenlemek,
- » İlgili kamu kurum ve kuruluşları ve sivil toplum kuruluşları ile işbirliği içerisinde sempozyum, panel, konferans, tiyatro ve musiki programları gibi sosyal faaliyetler organize etmek,
- » İlgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği içerisinde görev alanı ile ilgili ortak çalışmalar yapmak veya yapılan çalışmalara destek olmak,
- » Dini rehberlik hizmetlerinin etkili ve verimli bir şekilde yürütülmesi konusunda ilgili birimler ve kuruluşlarla işbirliği yaparak projeler hazırlamak ve yürütmek.

Hutbeler:

Camilerde cuma namazından önce başta dinî konular olmak üzere, farklı konu başlıklarında Din Hizmetleri Genel Müdürlüğünün denetiminde hazırlanıp sunulan metinlerdir. Toplumsal sorunlar kapsamında şekillenen hutbelerde aileyi ilgilendiren konu başlıkları da geniş yer bulmaktadır.

[*] <http://dinhizmetleri.diyanet.gov.tr/sayfa/48/>

E. RADYO VE TELEVİZYON ÜST KURULU (RTÜK)

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu, radyo ve televizyon faaliyetlerini düzenlemek ve denetlemekle görevli, Anayasanın 133. maddesi kapsamında üyeleri TBMM Genel Kurulunca seçilen, özerk ve tarafsız bir kamu tüzel kişiliğidir.^[*]

2019-2023 yıllarını kapsayan Stratejik Planında;

“RTÜK özellikle aile, çocuk ve gençlere yönelik olumsuz yayınların önlenmesine ilişkin düzenlemeleri ve akıllı işaretler, medya okuryazarlığı, Radyo ve Televizyonlarda Doğru, Güzel ve Anlaşılır Türkçe Kullanımının Yaygınlaştırılması, Görme ve İşitme Engellilerin Yayın Hizmetlerine Erişiminin Kolaylaştırılması Çalışması gibi uygulamaları ile denetim fonksiyonu dışında da sağlıklı bir medya-toplum ilişkisi kurulmasına çalışmaktadır.” ifadeleri yer almaktadır.

Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayın Hizmetleri Hakkında Kanun’un 8. Maddesinde Yayın Hizmetleri ilkeleri belirlenmiştir. Bu kapsamda yayınlar;

- » Toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine aykırı olamaz.
- » Suç işlemeyi, suçluyu ve suç örgütlerini övücü, suç tekniklerini öğretici nitelikte olamaz.
- » Çocuklara, güçsüzlere ve engellilere karşı istismar içeremez ve şiddeti teşvik edemez.
- » Alkol, tütün ürünleri ve uyuşturucu gibi bağımlılık yapıcı madde kullanımı ile kumar oynamayı özendirici nitelikte olamaz.
- » Müstehcen olamaz.
- » Toplumsal cinsiyet eşitliğine ters düşen, kadınlara yönelik baskıları teşvik eden ve kadını istismar eden programlar içeremez.
- » Şiddeti özendirici veya kanıksatıcı olamaz

Dolayısıyla bugün tartışmaların odağında yer alan medyada aile odaklı bir bakış açısının denetlenmesi için RTÜK yetkili kurum olma özelliği taşımaktadır.

[*] <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6112.pdf>

F. DİĞER KAMU KURUMLARI

Adalet kurumlarını planlayan, kuran ve idari görevleri yönünden gözetim ve denetimini yapan Adalet Bakanlığı da çalışma kapsamı doğrultusunda aile kurumuna yönelik etkileri olan bir Bakanlıktır.

Aile hukukundan doğan dava ve işler, Aile Mahkemelerinin görev sahasına girer. Ayrıca 6284 sayılı “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun”un uygulanması sürecinde de Aile Hâkimleri koruyucu veya önleyici tedbir kararları vermeye yetkilidir. Özellikle şiddetle mücadele, nafaka gibi aile kurumu ile ilgili konularda hâkim ve savcıların saha deneyiminin politikalara yansımada Adalet Bakanlığının kritik bir rolü bulunmaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı, ailelerle teması açısından değerlendirildiğinde aile kurumuna etkileri tartışılmaz düzeyde yüksek bir Bakanlık olma özelliği taşımaktadır.

Bakanlığın Hayat Boyu Öğrenme Kapsamında 0-18 Aile Eğitimi Programı bulunmaktadır. Program kapsamında 0-18 yaş çocukların bakımından ve eğitiminden sorumlu kişi ve ailelere, değişen ihtiyaçlara yönelik olarak hazırlanan, koruma, önleme ve geliştirme amaçlı, kurumsallaşmış Aile Eğitimi Programları yolu ile çocuk bakımı, gelişimi ve eğitimi konularında bilgi, beceri ve tutum kazandırılmaktadır. Bu programın dışında Bakanlığın öğrenci-veli-okul üçgeninde aile kurumuna doğrudan etkileri bulunmaktadır.

İçişleri Bakanlığı bünyesindeki kolluk kuvvetlerinin aile içi şiddet vakalarında doğrudan rolü bulunmakta, İçişleri Bakanlığı sadece olaylara müdahil olmakla kalmayıp tuttuğu istatistiklerle de vakaların doğru analiz edilmesi ve bu alanda politika üretilmesine katkı sağlamaktadır.

Sahadaki bir diğer önemli kurum da belediyelerdir. Özellikle il ve ilçe belediyeleri, toplumsal ihtiyaçları yerinde analiz etme, doğrudan müdahale edebilme, hızlı mobilize olabilme alanlarında merkezi yönetime göre daha fazla avantaja sahiptir. Belediyeler, özellikle eğitim, sağlık ve yoksullukla mücadele alanlarında aile kurumuna destek sağlamaktadır.

II. BÖLÜM
TESPİT VE ÖNERİLER

A. GENEL ÖNERİLER

Güncel aile problemleri ile toplumsal sorunların arasında doğrudan bir bağlantı bulunmaktadır. Bugün sorun olarak tanımladığımız olgular, kimi zaman problemlerin sebebi, kimi zaman sonucu veya göstergesi olarak değerlendirilebilir. Yerel, ulusal ve bir anlamda da uluslararası ölçekte yaşanan aile kurumu ile bağlantılı toplumsal sorunları aşağıdaki başlıklarda ele almak mümkündür:

- » Şiddet
- » Eğitimsizlik
- » İletişimsizlik, ilgisizlik, sevgisizlik
- » Kuşak çatışması
- » Bağımlılık
- » Nüfusun yaşlanması
- » Yoksulluk, ekonomik yetersizlikler
- » İsrar
- » Cinsel Sorunlar
- » Cinsel sapmalar
- » Zina, fuhuş
- » Marjinalleşme
- » Anne- baba-çocuk rollerindeki değişim
- » Tek ebeveynli çocuklar
- » Parçalanmış aileler, boşanma oranlarının artması
- » Göç
- » Kısırlık
- » Sağlık ve beslenmeyle bağlantılı sorunlar
- » Değerlerin aktarılmasında yaşanan sorunlar

Bölgesel olarak sorunların sıralamaları değişmekle beraber ülkemizin hemen hemen her yerinde bu problemlerle karşılaşmaktadır. Sorunlar ortak olmakla birlikte çözüm önerileri üzerinde yapılacak çalışmalarda yerellik perspektifi doğrultusunda hareket edilmesi gerekmektedir. Bu yerelleşme, sosyal hizmetlerden eğitim

çalışmalarına, sosyal çalışmacının dilinden hizmetlerin niteliğine kadar farklılık gösterebilir. Bölgesel farklılıkların yanı sıra aile çalışmalarında hedef kitlenin heterojen olduğu da unutulmamalıdır.

- » Kalkınmanın ekonomik boyutunun ötesinde, sosyal meseleleri de ele alan bir perspektifle sürdürülebilirlik açısından değerlendirilmesi 1990 yıllardan itibaren küresel bir uygulama planı haline gelmiştir. Bununla birlikte ekonomik güç, kapital, hali hazırda uluslararası gündemin belirleyicisi olarak karşımıza çıkmakta, kalkınmayla ilgili başlıklarda ekonomik büyüme hali öncelikli hedef olarak sosyal amaçların çok önünde yer almaktadır.
- » Aile politikalarını, “koruyucu-önleyici, tedavi edici, rehabilite edici hizmetler olarak üç grupta incelemek mümkündür. Bu başlıklardan özellikle koruyucu-önleyici hizmetler sahasında Sivil Toplum Kuruluşlarının etkin çalışmaları bulunmaktadır. Devletin ulaşamadığı noktalara kadar nüfuz edebilen, erişilebilirliği yüksek, mobilize olma kabiliyeti gelişmiş Sivil Toplum Kuruluşları, sosyal sorunların çözümünde önemli bir rol oynamaktadır. Sivil Toplum Kuruluşları, çeşitli Bakanlıklar ve Genel Müdürlükler tarafından hazırlanan Strateji Planlarında “Ortak” veya “Paydaş” olarak nitelendirilmekte olup fiilen de bu ortaklıkların sistematik ve kapsayıcı bir şekilde inşa edilmesi gerekmektedir.
- » Ülkemizde “aile”, sadece anne, baba ve çocuklardan oluşmamakta, akrabalık bağları ile şekillenmektedir. Türkiye’de aile kurumu bir çeşit “ilişkiler ağı”nı ifade eder. Bu zenginliğin gelecek nesillere aktarımı son derece önemlidir.
- » Politika Belgesinde ilgili bölümlerde uluslararası kurumların aile kurumu üzerindeki etkilerine detaylı olarak işaret edilmektedir. Küreselleşen dünyada kültürleri birbirine yaklaştırmak sorunların çözümüne değil kültürsüzleştirmeye hizmet etmektedir. Aile alanındaki çerçeveyi tanımlayan kavramlar da bu alanda toplumların özgünlüklerini törpüleyerek belli bir hayat biçimini kabullenmeye yönlendirmektedir. Bu çerçevede değerlerimiz ekseninde, kendi kavramlarımızın oluşturulması, politikaların bu kavramlar üzerinden yapılandırılması gerekmektedir. Kamu kurumlarının bu alandaki iki büyük paydaşı Sivil Toplum Kuruluşları ile üniversiteler olacaktır. Üniversitelerde Aile Araştırma Merkezlerinin sayısının artmasıyla bu alanda üretilecek bilginin niteliği ve niceliğinin kapasitesi gelişecektir.
- » Aileyi tanımlarken ve aile politikalarını yapılandırırken çocuk eksenli bir bakış açısıyla hareket edilmektedir. Ancak 31 Aralık 2015 adrese dayalı nüfus kayıt sistemi verilerine göre toplumumuzda çocuk sahibi olamayan veya olmayı tercih etmeyen ailelerin sayısı 3.095.982 olup 6 milyondan fazla birey anlamına gelmektedir. Çocuksuz aileler aile politikalarının oluşturulma sürecinde varlıklarının fark edilmesi, bu anlamda evlat edinme, koruyucu aile olma konularında bilgilendirme süreçlerinin ve prosedürlerin ulaşılabilirliği konusunda talepkar olmaktadır.^[*]
- » Politika Belgesinin ilgili bölümünde televizyon yayınlarının sınırlarını belirleyen ilkeler ve RTÜK çalışma alanı ile ilgili genel bilgiler sunulmuştu. Yasal bir altyapı ve RTÜK ile ilgili tanımlanmış görevlere ve özellikle de “toplumun millî ve manevî değerlerine, genel ahlaka ve ailenin korunması ilkesine aykırı yayın yapılamayacağı” ilkesinin varlığına rağmen, yayın içeriklerinin kural dışılığı dikkat çekmektedir. Bu noktada daha önce yürüttüğümüz proje ve çalışmalarda, hem halkın, hem STK’ların, hem de RTÜK’ün bu kuralların uygulanmasında yeterli irade ve istikrar göstermediğini üzülerken müşahade etmiştik. Popülist tartışmaların ötesinde kaliteli yayın içeriğine ulaşmak hem talep, hem takip, hem de yasal denetimle mümkün olacaktır. Bu anlamda özgün STK Projelerine ve RTÜK’ün görev alanıyla ilgili daha etkin çalışmalar yürütmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Bununla

[*] Çocuksuz Ailelerle Yüzyüze, Özlenen Çocuk ve Gençlik Derneği Proje Sonuç Kitabı, 2019

birlikte ülkemizde uzun yıllar tartışma konusu olan internet yasasının hazırlanması da, ümit verici bir gelişmedir.

- » Dünyada ve ülkemizde bağımlılık alanında oranlar hızla yükselirken, bağımlı olma yaşı da düşmektedir. Bağımlılık, bir taraftan bağımlı kişide ve ailesinde derin hasarlar oluştururken, bir taraftan da toplum düzeyinde sosyolojik ve ekonomik zararlara yol açmaktadır. Bağımlılıkla mücadelede ailenin son derece önemli bir rolü bulunmaktadır. Fonksiyonlarını sağlıklı bir şekilde yerine getiremeyen ailelerde bağımlılık oranları yükselmektedir. Bununla birlikte sağlıklı aile kurumu çocukları ve gençleri bağımlılığa karşı koruyucu olmaktadır. İKADDER, gönüllü eğitmenleriyle sahada yıllardır yürüttüğü mücadelede aile kurumunu odağa almaktadır. Bağımlılıkla mücadele politikalarının da aile kurumu merkezli, iletişim ve kurumlar arası koordinasyonla çözülebileceğinin altını çizmek isteriz.
- » Sivil Toplum Kuruluşları tarafından uygulanan aile eğitimlerinin odağında çoğunlukla kadınlar bulunmaktadır. Bunun en temel sebebi de kadınların bu hizmetlere ulaşma ve gerekli görme motivasyonunun daha yüksek olmasıdır. Ancak aile eğitim süreçleri hem kadını, hem de erkeği dâhil edebildiğinde verimli olmaktadır. Aile politikaları, erkeğin aile içindeki rolünün bu boyutuyla da toplumsal olarak fark edebileceği şekilde desteklenmelidir.
- » Akademik dünyada ve STK projelerinde genellikle “kadın sorunları” üzerinden bir yaklaşım sergilenmektedir. Elbette ki kadınların çözüm bekleyen, bu Politika Belgesine de konu olan birçok sorunu mevcuttur. Ancak kadın sorunlarının bir kısmının da “erkek sorunları” ile ilintili olduğu unutulmamalıdır. Bu kapsamda erkek sorunlarıyla ilgili hazırlanacak tezler, araştırmalar, makaleler, hem kadın hem de aile sorunlarının çözümüne katkı sağlayacaktır.
- » Cuma hutbeleri ve askerlik süreçleri erkeklere bilginin kitlesel olarak ulaştırılması açısından önem arz etmektedir. Toplumda aile problemlerinin bir kısmı yanlış iletişim dili ve bilgisizlikten kaynaklanmaktadır. Gerek askerlikte, gerekse Cuma hutbelerinde ev yaşantısını ilgilendiren birçok başlığa erişim mümkün olmaktadır. Bu kapsamda önerimiz, paket programlar halinde, aile araştırmaları ekseninde belirlenmiş sorun alanlarında programlı ve mümkün olduğu ölçüde ölçme değerlendirme süreçlerini yapılandıracak bir yaklaşımla Cuma hutbelerinin ve askerlik sürecindeki sunumların planlanmasıdır.
- » Aile politikalarını planlamak, yürütmek ve ölçmek başlı başına komplike bir çalışma alanıdır. Merkezde ve yerelde aile çalışmalarının yürütülmesinden sorumlu olan Bakanlığın tek çalışma sahasının ancak aile ve doğrudan aileyle ilgili konular olmasıyla verimlilikten söz etmek mümkün olacaktır. Dolayısıyla bu yönde bir düzenlemenin ivedilikle yapılması STK’ların beklentileri arasındadır.
- » Aile politikaları sosyal yardım ve eğitim ekseninden çıkarılarak hayatın aile kurumu ile bağlantılı alanlarına yaygınlaşacak şekilde ele alınması, bu kapsamda kültür, sanat, eğitim, spor gibi sahaları içerecek şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir.
- » Kırılganlığı yüksek ailelerdeki bireyler, sosyal risklere karşı da yüksek korunmasızlıkla karşı karşıyadır. Bağımlılık, suç ve terör örgütlerine katılım, istismara veya şiddete uğrama veya bunların faili olmak gibi tehdit ve tehlikelere karşı güçlendirilmeleri gerekmektedir. Çoğu zaman “kurban” bir sonraki hadisede “fail” rolüyle karşımıza çıkabilmektedir. Sosyal kırılganlığı yüksek grupların özel çalışma gerektirdiği unutulmamalıdır.
- » Yoksullukla mücadele ailelerin hali hazırda en önemli problemleri arasında gelmektedir. Son yıllarda üst üste küresel ve ulusal krizlerle karşılaşan aileler, ekonomik olarak büyük zorluklarla mücadele etmek durumunda kalmıştır. Devletin yoksullukla mücadele politikalarının yanı sıra, belediyelerin ve Sivil Toplum Kuruluşlarının desteği ile sosyal dayanışma programları hayata geçirilmektedir.

Buradaki temel problem birbirinden bağımsız bu yardım çalışmalarının entegrasyonunun bulunmaması ve kişisel verilerin korunması doğrultusunda yardım çalışmalarını koordine edecek şekilde bilgi paylaşımının olmamasıdır. İKADDER olarak bu veri paylaşımının yoksullukla mücadelede köklü politikaların üretilmesi için gereklilik arz ettiğini, verilerin korunması noktasında temel önlemler alınarak çalışmaların planlanabileceğini düşünüyoruz. Yoksulla mücadele kapsamında iyi uygulamalar ekseninde devlet ve STK'ların ortak çalışmalar yapması etkin çözüm önerilerinin yaygınlaşmasını sağlayacaktır. Yerelde Kamu-STK işbirliğinin sürdürülebilir bir mekanizma ile hayata geçmesi, STK'ların beklentileri arasındadır.

- » Son yılların aile ile ilgili popüler tartışma konularından birisi de “nafaka” meselesidir. Nafakanın yaşam boyu sürmesinin, nafaka ödeyen aleyhine bir durum oluşturduğu ekseninde yürüyen bu tartışmalarda, evlilik süresi, kusur oranı veya çocuk sayısı doğrultusunda sınırlandırma önerileri politika yapımcılar ve kamuoyu nezdinde uzun süre tartışılmıştır. Nafaka konusunda bir formülün bütün boşanmalarda efektif olarak sorun çözücü olamayacağının altını çizmek isteriz. Çok kısa evlilikler de bireyde hayat boyu sürecektir hasarlar bırakarak sosyal hayatın veya ekonomik yaşamın dışında kalmasına sebep olabilir. Bu durumda zarar görmüş bireyin kusurlu eş tarafından hayatı boyunca desteklenmesi mecburi bir durumdur. Ancak çok kısa bir dönem sürmüş, tarafların hayatını etkilememiş boşanmalarda yaşam boyu nafaka zorunluluğu bir adaletsizlik olarak karşımıza çıkmaktadır. İKADDER olarak önerimiz, boşanmalarda nafakanın süreli veya süresiz olması hususuna davalar özelinde hâkimler tarafından yasada açıkça belirlenecek ilkeler doğrultusunda, tarafların durumu detaylı analiz edilerek karar verilecek şekilde yasal düzenlemelerin yapılmasıdır.
- » Kadınların çalışma hayatında yerini alması ve aile içi sorumluluklarının dengelenmesi, özel çalışma başlıklarından bir tanesidir. Ayrıca ifade etmek isteriz ki, aile ve çocuklarla ilgili sorumlulukların birçoğunun kadınlar üzerine yüklenmesi çalışma hayatında yer almak istesin veya istemesin kadınların kaldıracabileceğinin çok üzerinde bir boyutta olabilmektedir. Çocuğun gelişimi açısından babanın sorumluluklarının eksik kalması sorun olarak kabul edilmeli, dolayısıyla bu dengenin sağlanabilmesi için makro politikalar geliştirilmesi, düzenlemeler yapılması gerekmektedir.
- » Aile kurumu ile ilgili alanlarda yapılan araştırma, tez vb. çalışmaların bir veri tabanında toplanması ve ulaşılabilir olmasının sağlanması STK'lar için veriye erişme anlamında kolaylık oluşturacaktır.
- » Aile sorunları alanında dayanışma sağlayabilmek için Platformlar ve istişare mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekmektedir. Yerel, ulusal veya uluslararası sahada uygulanan iyi örneklerin, modellerin transferini sağlayacak çalışma başlıklarına özel önem verilmelidir.
- » Engelli veya yaşlı bakımı kapsamında sağlanan devlet yardımları, aileleri mali olarak rahatlatmaktadır. Ancak, bu ailelerin kökleşmiş sorunlarının çözümü için hem devlet politikalarının, hem belediyelerin ve STK'ların projelerinin daha ulaşılabilir olması gerekmektedir. Sahada yaptığımız bire bir gözlemler, bu dezavantajlı ailelerin mali ihtiyaçlarının karşılanması kadar duygusal ihtiyaçlarının önemsinmesinin de gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.
- » Aile ile ilgili çalışmalar konusunda sahada kapsayıcı bir haritalama çalışmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu haritalama sonucunda elde edilecek veri tabanı hazırlanacak proje ve politikalara esas teşkil edecektir.
- » Devlet tarafından hazırlanan Politika belgelerinin uygulanıp uygulanmadığının etkin bir şekilde izlenmesi gerekmektedir. STK'lar bu etkin izlemenin en önemli aktörü olarak sahada aktif görev almalıdır.

B. DEĞİŞİM VE AİLE KURUMU

- » Değerler dünyasındaki değişim döngüseldir, bireyleri ve aile kurumunu doğrudan etkiler. Toplumsal yapı değişirken, yeni sorun alanları ortaya çıkar, bu noktada devlet, yeni sorunlara yönelik çözüm politikaları geliştirir. Nitekim hem gelenek hem de değişim, içinde hasarlar da barındırabilir. Gelenek ve yenilik dengesinin kurulması bu noktada çok önemlidir. Gelenek adına, değerler adına “neyin muhafaza edileceği” aile sorunlarının da toplumsal meselelerin de çözümünde temel adımları belirleyecek kritik bir sorudur. Değişimin temel kodlarını doğru şekilde görüp, değişimi yönetme iradesinin geliştirmesi gerekmektedir. Değişim reddedilemeyeceği gibi, sorgulanmadan kabul edilirse beka ve kültürel devamlılık yok olmaya başlar.
- » Değişim, hayatın kaçınılmaz bir parçasıdır. Toplum, birey, yaşam biçimleri, üretim araçları ve tüketim biçimleri değişirken ailenin de bu değişimden nasibini alması doğal bir sonuçtur. Özellikle batıda karşımıza çıkan atipik aileler bir anlamda bu sürecin sonucudur. Atipik ailelerin ülkemizde de yaygınlaşmaya başladığı gerçeği aile politikalarının yapılandırılmasında göz önünde bulundurulmalıdır. Bu kapsamda aile politikalarının sahadaki güncel sorunlara çözüm üretme çabası yeterli değildir. Gelecekte oluşabilecek problemlerin temelleri dün atılmış, bugün atılmaya devam etmektedir. Dolayısıyla gelecek perspektifi olmayan politikalar sahada sürdürülebilir etki oluşturamazlar.
- » Ülkemizde yaşlı ve çocuk bakımında yabancıların çalışması durumu giderek artmaktadır. Yaşlıya ve çocuğa verilen bu hizmetler doğrudan toplumu etkileme niteliği göstermektedir. Bu kapsamda bakım hizmeti verenlerin bir kısmının kaçak çalıştığından da unutulmaması gerekmektedir. Milli bir çocuk/yaşlı bakımı politikası oluşturularak bakım elemanlarının eğitime desteklenmesi planlanmalıdır.
- » Hem kamunun hem de STK’ların aile alanında yeni çalışma sahaları arasında dijital dünya, sosyal medya ve mahremiyet de bulunmaktadır. Ancak yürütülen çalışmalar, bu alandaki problemlerin bütünlüğü yanında zayıf kalmaktadır. Bu anlamda üretilen projelerin yine bu mecralardan ilerlemesi ve karşılık görmesi için farklı hedef kitlelere ulaşabilme potansiyeli olan takipçi sayısı yüksek, değerler noktasında ortak hareket edilebilecek sosyal medya kullanıcılarıyla işbirliği yapılmalıdır.
- » Aile kendi içinde bir ekosistemdir. Bununla birlikte aile kurumu sorunlarla tartışıldığı için evlilik gençlerin gözünde değerini kaybetmeye başlamıştır. Oluşan bu güvensizliği kıracak politikaların ve önlemlerin geliştirilmesi gerekmektedir. Öğrencilik döneminde evlenmeyi tercih etmiş ailelere yurt, burs ve kredi imkânlarının sağlanması düşünülmelidir.
- » Konut, şehirleşme politikaları ile yaşam alanlarının güvenliği aile kurumu ile doğrudan ilgili konulardır. Şehirleşme, ailelerin ekonomik gelirini, kadınların çalışma hayatında yerini almasını, eğitim düzeyini, sağlık hizmetlerine ulaşabilmelerini, akraba bağlarını ve daha birçok faktörü etkilemektedir. Özellikle büyük şehirlerde büyük apartman veya rezidans tipi yapıların sayısının artması, evlerin küçülmesi, bir dizi yaşam tarzı değişikliğiyle beraber yaşlı ve çocuk bakımında kurumsal destek alma ihtiyacını da doğurmaktadır. Plansız şehirleşme, gecekondulaşma sonucunda oluşan yetersiz alt yapı da, ailelerin sosyal ve kültürel dokusunu zayıflatmaktadır. “Aile dostu şehirler” kavramıyla ailenin fert fert, -bebek, çocuk, genç, yetişkin yaşlı ve engelli- ihtiyaçları ve talepleri doğrultusunda bir yaşam alanına ulaşması için hem belediyelerin hem de merkezi yönetimin uygulamaları şekillendirmesi gerekmektedir.

C. ŞİDDETLE MÜCADELE KAPSAMINDA AİLE KURUMU

Aile kurumu ile ilgili tartışmaların odağında bugün ağırlıklı “şiddetle mücadele” konusunun olduğunu görmekteyiz. Yasal düzenlemeler, kamusal hizmetler ve sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına rağmen, şiddet vakalarının devam etmesi sebebiyle aile kurumu ve şiddet arasında doğrudan bir ilişki kurulmak istenmektedir. Tam da bu noktada şiddetin olduğu bir alanda sağlıklı bir aile kurumundan bahsetmek mümkün değildir.

Şiddet vakalarının olması, kurum olarak ailenin varlığını sorgulamak yerine bu kadim ve vazgeçilmez yapının güçlendirilmesi noktasında bir perspektif oluşturmalıdır. Şiddetin mağduru olma özelliği daha yüksek olan kadınların insan hakları alanında yaşadığı sorunlar kadim bir küresel sorun olma özelliği taşımaktadır. Bununla birlikte kadın haklarının gelişmesine dirençli bir kesimin mevcut olduğunu söylemek de mümkündür.

Yaşayanlarda derin hasar bırakan, kamuoyu vicdanını yaralayan şiddet hadiseleri karşısında, toplumsal bir mücadelenin ortaya koyulması olmazsa olmaz bir gerekliliktir. Bu anlamda İKADDER olarak şiddet ve aile kavramları üzerindeki değerlendirmelerin iki başlıkta yapılması gerektiğini düşünüyoruz:

- Toplumun her alanındaki şiddeti önlemede ailenin rolü
- Ev içi şiddete karşı sıfır tolerans ve bu sahada alınacak önlemler

Toplumun Her Alanındaki Şiddeti Önlemede Ailenin Rolü

Aile, bireyin biyolojik ve psikolojik ihtiyaçlarının karşılanmasını, ekonomik ve sosyal bir zeminde hayatının şekillenmesini ve karakter gelişiminin biçimlenmesini sağlayan kadim bir kurumdur.

Sağlıklı bir aile ortamında yetişen, insani değerler noktasında olgunlaşmış bireyler, toplumun en önemli zenginliğidir.

Şiddetle mücadele de, salt yasal önlemlerle değil, kendisi, ailesi, çevresi, toplumu ve ülkesi için sorumluluk hisseden, toplumsal hadiseler karşısında inisiyatif geliştiren bireylerle mümkün olacaktır. Sadece evlerde değil, kamusal alanlarda da, okulda, işyerlerinde, sokakta, stadyumlarda kısacası hayatın olduğu her alanda şiddetle mücadele edilmesinin gerekliliğinin altını çizmek isteriz. Bu mücadele bilinçli bireylerin varlığıyla mümkündür. Dolayısıyla tam da bu noktada aile kurumu, şiddetle mücadele kapsamında toplumsal farkındalık ve bu alanda inisiyatif geliştirilmesi için etkili bir mekanizma olarak görülmelidir.

Sorumlu bireylerin varlığı ve sağlıklı aile kurumunun inşası, toplumda şiddetin önlenmesinde vazgeçilmez araçlardır.

Ev içi şiddete karşı sıfır tolerans ve bu sahada alınacak önlemler

Dünyanın her yerinde karşılaştığımız şiddet, aile içinde de önemli bir problem olma özelliği taşımaktadır. Daha çok kadın ve çocukların mağdur olduğu şiddet olaylarıyla mücadele etmek için makro politikaların hayata geçirilmesi, konunun çok boyutlu ele alınması gerekmektedir. Bu kapsamda İKADDER olarak önerilerimiz:

- » 6284 sayılı “Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun”, şiddete uğrayan veya şiddete uğrama tehlikesi bulunan kadınların, çocukların, aile bireylerinin ve tek taraflı ısrarlı takip mağduru olan kişilerin korunması ve bu kişilere yönelik şiddetin önlenmesi amacıyla alınacak tedbirlere ilişkin usul ve esasları düzenlemektir. 6284 sayılı kanun, İstanbul Sözleşmesine uyum sürecinde hazırlanmıştır. Bu yasanın şiddeti engellemede etkin hale getirilmesi, uygulamada aksayan noktalarla ilgili çalışmalar ve gerekli düzenlemeler yapılması STK’lar tarafından önerilmektedir.
- » Şiddetle etkili mücadele için öncelikle sahanın tanımlanması gerekmektedir. Şiddet toplumun farklı alanlarında karşımıza çıktığına göre, topyekün bir mücadele tanımlanmazsa, başarılı bir strateji üretmek ve sonuç almak mümkün olmayacaktır. Dolayısıyla şiddetle mücadele için aile ve ev ekseninin ötesinde farklı alanları kapsayacak bir perspektifle hareket etmek gerekmektedir.
- » Şiddetle mücadelenin önündeki en büyük engel, şiddetin normalleştirilmesidir. Bu kapsamda şiddeti normalleştiren, tüm unsurlar belirlenmelidir. Medyada, dijital dünyada, sporda vb. alanlardaki şiddet diliyle ilgili bir analiz çalışması yapılmalı ve bu alanda tedbirler geliştirilmez. Özellikle medyada ve sosyal medyadaki şiddet pornografisine karşı sert önlemler alınmalıdır.
- » Şiddetle mücadele kapsamında kadın konuk evi modeli önemli bir ihtiyacı karşılamaktadır. Bununla birlikte, kadın konuk evlerinde konaklama, kadınların ve varsa çocukların “normal hayatının” devam edemediği, okul, iş veya arkadaş çevrelerinden uzaklaştıkları bir modeldir. Zorunluluk durumlarında elbette ki tercih edilmelidir. Ancak, ilk alternatif şiddeti uygulayana yönelik yaptırımların artırılması olmalıdır. Bununla birlikte kadın konukevi ihtiyacı elbette ki bitmeyecektir, bu modelin gerekli ihtiyacı karşılayacak şekilde devamlılığı da önem arz etmektedir.
- » Ülkemizde daha önce 13 kez toplanan Kadına Yönelik Şiddet İzleme Komitesi, bir toplantı ortamından çıkarılıp, sürdürülebilir bir mekanizma şekline dönüştürülerek, ölçme ve değerlendirme ekseninde politikalar geliştirmek için bir araç olarak görülmelidir.
- » Şiddetin önlenmesi için uluslararası sözleşmeler, eğitim, mekanizmalar ve bazı diğer başlıklar Politika Belgesinin farklı bölümlerinde ele alındığı için burada tekrardan kaçınılmaktadır.

D. AİLE İLE İLGİLİ ULUSLARARASI ETKİLİ BİR YAPININ OLUŞTURULMASI

Gerek Birleşmiş Milletler, gerekse Avrupa Konseyi aile kurumu üzerinde etkileri olan iki önemli uluslararası örgüt olarak ifade edilebilir. Birleşmiş Milletler’de de Avrupa Konseyi’nde de “aile” konusunda doğrudan bir birim yoktur. Ancak bu kurumların kadın ve aile alanında kavramsallaştırma ve tek tipleştirme çalışmaları tüm dünyada aile yapısını etkileyecek şekilde değişimlere sebep olmaktadır. Başta BM olmak üzere uluslararası örgütlerin ulaşabildiği her alanda “Toplumsal Cinsiyet” kavramını yaygınlaştırması, ülkelerin kültürlerine göre tanımlama yapılmasının ötesine geçmiş ve Batı normlarının yerleşmesine zemin hazırlamıştır. Uluslararası düzeyde kadın-erkek eşitliği söylemi yerine ikame edilen “toplumsal cinsiyet” kavramı, etimolojik açıdan değerlendirildiğinde içinde bulunulan toplumla anlam kazanması gerekirken, politik bir arenada baskın bir söylemle kadın ve erkek cinsiyetlerinin dışında cinsiyet varlığı olduğu iddiası tüm dünyaya dayatılmıştır. Uluslararası kurumların, politik gücünü, projeler, programlar, konferanslar kanalıyla ve dünyada etkili olan sanat, spor, medya gibi diğer baskın aktörlerin desteğiyle toplumların özgünlüklerini, değerlerini aşındıracak şekilde dönüştürmesi biz STK’ları derin olarak endişelendirmektedir.

Türkiye’nin taraf olduğu “Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW)” ile “Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi)” iç hukuka ve politikalara yansımakta, dolayısıyla aile kurumuna da etki etmektedir. Ülkemizde genellikle bağlamı dışında politik alanda tartışılan bu iki sözleşme de çoğunlukla kadın ve toplum lehine maddeler içermekle birlikte, İstanbul Sözleşmesindeki cinsel yönelim alanındaki başlıkların ülkemizde değerlerimize ve aile yapımıza yönelik bir tehdit oluşturduğu gerçeği tarafımızca kaygıyla karşılanmaktadır.

Aile Kurumu Kapsamında Hizmet Veren Uluslararası STK’lara kısaca bakacak olursak iki önemli örneğin altını çizmek mümkündür.

1. 1946’da Brüksel’de toplanan Uluslararası Aile ve Nüfus Kongresi’nde aile kurumu kapsamında uluslararası bir yapı oluşturma kararı kayda geçmiştir. İlk Dünya Aile Kongresi 22-28 Haziran 1947’de Paris’te gerçekleştirilmiştir. 1945 yılında kurulmuş olan Birleşmiş Milletler, bu Kongrede temsil edilen 27 ülkeden 200 delege ile Uluslararası Aile Örgütleri Birliği’ni kurmuştur. 1998’de Avusturya’nın Viyana kentinde düzenlenen Genel Kurul Toplantısında Dünya Aile Örgütü adını almıştır.

Bu örgütün amacı aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır:

- » II. Dünya Savaşı ile ayrılan aileleri yeniden birleştirmek,
- » Aile çalışmaları kapsamında dokümantasyon hazırlamak,
- » Tüm aileler için daha iyi bir yaşam oluşturmak,
- » Birleşmiş Milletler’den başlayarak hükümetler, kamuoyu ve uluslararası kuruluşlar nezdinde temsil sağlamak.

Örgütün tanımlanmış vizyonu; aile sorunlarını uluslararası, ulusal ve yerel gündemlere dâhil etmek ve ekonomik, sosyal, kültürel, politik ve sürdürülebilir kalkınma çerçevesinde aile kurumunu güçlendirmektir.

Örgüt aile meseleleriyle ilgili politikalar ve stratejiler geliştiren STK'lar, Üniversiteler, Araştırma ve Araştırma Merkezleri, Parlamento Organları, Ticari Şirketler, Yargı Gücü, Medyadan oluşan, tüm kıtalarda 180'den fazla ülkede üyesi bulunmaktadır. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal Konseyde (ECOSOC) Genel Danışmanlık Statüsünü almıştır. Ayrıca BM'ye bağlı birçok yapının, alt kuruluşun resmi ortağı olma özelliği taşımaktadır.

Dünya Aile Zirveleri düzenleyen Örgütün, "Dengede Aileler" "Cinsiyet Eşitliğini Sağlamak ve Kadınları Güçlendirmek" başlığıyla 2009 yılında düzenlediği Dünya Aile Zirvesi +5 toplantısına İstanbul ev sahipliği yapmıştır.

2. Bir başka sivil toplum organizasyonu da İslam Dünyasında aile odaklı kuruluşları bir araya getirmek amacıyla kurulan İslam Dünyası Sivil Toplum Kuruluşları Birliği Uluslararası Aile Enstitüsüdür. 40 ülkeden 64 üyesi olan UAE, 2016 Nisan ayında Uluslararası Alimler Birliği ile birlikte Uluslararası Aile Sözleşmesi Konferansı düzenleyerek "Uluslararası Aile Sözleşmesi" metnini oluşturmuştur. Türkiye kanalının çalışmaları ile birlikte 2017 yılının sonunda bu metin olgunluğa erişmiştir. Uluslararası Aile Sözleşmesinin uluslararası düzeyde kabulü için çalışmalar yürütülmektedir.

Türkiye Öncülüğünde Hükümetler Arası Aile Örgütünün Yapılanması

Dünyayı aile alanında bekleyen tehditlere karşı güçlendirmek amacıyla devletlerin katılımıyla uluslararası bir aile organizasyonunun yapılandırılmasında güçlü aile yapısı ve politikalarıyla dikkat çeken Türkiye'nin öncü olması gerekliliğini düşünüyoruz. Batının ve doğunun hem zenginliklerini, hem de zorluklarını yaşayan bir ülke olarak Türkiye aile politikaları konusunda önemli bir yerde konumlanmaktadır. Ayrıca ülkemizin hem batıdaki uluslararası kurumlarda, hem de İslam İşbirliği Teşkilatı ile Türk Konseyinde öncü rolü ve tartışılmaz bir deneyimi bulunmaktadır.

Türkiye'nin öncülüğünde kurulacak uluslararası resmi aile örgütünün dünyada aile kurumunun güçlendirilmesine yönelik ortaklıklar inşasında önemli bir fonksiyonu olacaktır. Devlet Başkanları veya Aile Bakanlıkları nezdinde temsiline olacağı bu uluslararası kurum, dünyada aile sorunlarına yönelik etkili ve sürdürülebilir çalışmaların öncüsü olacak, sürdürülebilir kalkınma hedeflerine aile kavramını köklü bir şekilde yerleşmesini sağlayacaktır. Ayrıca yapılanmasını takiben STK akreditasyonu modeliyle de güçlenmesi mümkün olacaktır.

E. CİNSEL SAĞLIK VE LGBT LOBİSİNİN ETKİNLİKLERİ KAPSAMINDA ÖNERİLER

İKADDER'in Genel Sekreterliğinde çalışmalar yürüten STK Türkiye Aile Platformu (TÜRAP)'nın sağlıklı cinsel kimlik gelişimi alanında hazırladığı, derneğimizin de imzasıyla neşredilen bildiri kapsamında aşağıdaki öneriler geliştirilmiştir:

Ailelerde ve Okullarda Uygulanacak Eğitimler:

Sağlıklı cinsel kimlik gelişimi için doğru bilgiye, doğru kanaldan ulaşmanın önemi tartışılmaz bir gerçektir. Son yıllardaki cinsellik konusundaki ağır uyarılar ve yaygın bilgi kirliliği de düşünülerek, bireylerin cinsel kimlik gelişimlerini sağlıklı tamamlayabilmeleri için destek hizmetleri geliştirilmelidir.

Bu kapsamdaki en temel faaliyet, ailelerin bu alandaki fonksiyonunun güçlendirilmesidir. Ayrıca cinsel eğitim kapsamında ergenlik ve evlilik dönemlerindeki ihtiyaçlar da düşünülerek yaygın eğitim faaliyetleri yürütülmelidir. Ailelerin eğitim ihtiyacına cevap vermek üzere yapılandırılan “Aile Eğitim Programı” ve bu alandaki STK’ların faaliyetlerinin etkililiği noktasında değerlendirme yapılması, gerekli iyileştirmelerin planlanarak yaygınlaştırılmaları gerekmektedir. Ayrıca Aile Eğitim programları uygulayan STK’lar ile ilgili kamu kurumları arasındaki iletişim ve işbirliği ağı kuvvetlendirilmelidir. Aile eğitiminin davranışa yansımaları sağlamak için atölye çalışmalarıyla desteklenmesi de planlanmalıdır.

Cinsel Tedavi Hizmetlerinin Erişilebilirliğinin Artırılması:

Cinsel tedavi, ülkemizde hem son derece pahalı, hem de LGBT lobisinin ağır baskısı altında bir hizmet alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle çocukluk ve gençlik çağında tedaviye ihtiyaç duyanlar için etkin ulaşılabilirlik stratejisinin geliştirilmesi, ihtisaslaşmış klinikler ve hastaneler kanalıyla bu hizmetin verilmesi gerekmektedir. Bu alanda açılacak klinik ve hastanelere devlet desteğinin sağlanması sahadaki LGBT lobisinin baskısı karşısında önemli bir motivasyon unsuru oluşturacaktır.

Eğitim Kurumları Düzeyinde Önlemler:

Eğitim kurumlarının bu alandaki en önemli fonksiyonu, stratejik bir yaklaşımla, aile-okul işbirliğiyle, pratiklerle zenginleştirilmiş, tarih, kültür, değerler, sanat, bilim, estetik vb. içeriklerin bilgi ihtiyacını karşılamının ötesinde insan ruhunu da besleyecek şekilde çocuğa/gence ulaştırılmasıdır. Gelecek hedefi olan, değerleriyle barışık, bilginin, öğrenmenin tadını ve farkını içselleştirmiş, spor, sanat gibi hobileri olan bireyler, tehditler karşısında güçlü bir duruş sergileyecek kapasiteye sahip olacaktır.

Ayrıca eğitim kurumlarının fiziki ortamları da son derece önemlidir. Gündüzlü veya yatılı, okul, kurs, yurt gibi yerlerde, henüz cinsel kimlik gelişimini tamamlamamış çocuklar ve gençler birlikte eğitim almaktadır.

Özellikle yatılı eğitim kurumlarında sistem oluşturulurken ve idarecilerle çalışanlar belirlenirken, olası bütün risklerin göz önünde bulundurulması ve gerekli denetimlerin yapılması son derece önemlidir.

Dijital Dünyadaki Sapkınlıklarla Mücadele İçin Alınacak Önlemler:

Dijital dünyanın, her türlü sapkınlığı normalleştirerek ulaşılabilir kılmasını engelleyecek kuralların, yasaların oluşturulması, öncelikle bu alandaki para trafiğinin denetlenmesiyle olacaktır. Son yıllarda üst üste krizlerde hızlı mobilize olma özelliğini yakından gördüğümüz devletimizin başta çocuk pornosu olmak üzere bu yayınların erişimini engelleme konusunda da bütün dünyaya örnek olacak bir potansiyelinin olduğu açıktır. Pornografiye erişimin engellenmesiyle, sektörü besleyen en önemli gelir kaynaklarından birisi kurutulacaktır. Ayrıca bu iş için kullanılan, köleleştirilen, istismar edilen çocuk ve gençlerin kurtuluşu için de bu adımın atılması gerekmektedir.

Dijital dünyanın oluşturduğu bir diğer risk de, çocuk istismarı ve fuhuş için oluşturduğu serbestliktir. Bunun bir örneğini görmek isteyenler LGBT alanında açılmış sosyal medya hesaplarının altına yazılmış yorumlara bakabilir. Çocuk istismarının, fuhuşun önlenmesi de dijital dünya üzerindeki kural ve yasaların oluşturulmasıyla mümkün olacaktır. Bu alanda ülkemizdeki yeni yasal düzenlemelerin yeterliliğinin takibi gerekmektedir.

Diğer bir adım da çocuk ve gençlerin ruhlarına hitap edecek şekilde içeriklerin üretilmesi ve yaygınlaştırılması için teşviklerin planlanması şeklinde olacaktır.

Her Geçen Gün Dozunu Artıran Sapkın Mesajlarla Mücadele:

Normalleşme, hayatın içinde aldığımız mesajların sıklığı ile doğrudan ilgilidir. Bugün sinema, dizi, klip, müzik, moda vb. küresel sektörler, bize kadın ve erkek dışında cinsiyetler olduğu –yanlış- bilgisini, sürekli, hiç ara vermeden farklı formlarda iletmektedir. Ayrıca uluslararası fonlarca finanse edilen STK'ların faaliyetleri de yerel düzeyde bu mesajları desteklemektedir.

Çocukların dünyasına bile çizgi filmlerle, çocuk kitapları ve dergileriyle nüfuz etmeye çalışan bu harekete karşı ailelerin, toplum liderlerinin şu ana kadar güçlü iradeyle karşı koyduğunu söylemek mümkün değildir. Ancak unutulmamalıdır ki eşcinselliği normalleştirme çalışmaları günün sonunda cinsiyetsiz toplum oluşmasına, bu bilgiyi de herkese zorla kabul ettirmeye hizmet etmektedir. Bu çerçevede fotoğrafı doğru okuyup, yürütülen bu toplum mühendisliğine karşılık, ailelerin bilinçlendirilmesi, sağlık, psikoloji, edebiyat, sanat, medya vb. alanları kapsayacak makro planların oluşturulması, sahada kamu-STK ve STK-STK işbirliğinin hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Yasal Düzenlemeler:

Toplumsal düzenin devamlılığını ve sağlığını korumak için yukarıda bahsedilen tedbirlerin hayata geçebilmesi ve tehditlere karşı önlemler alınabilmesi kapsamında ayrıca yasal düzenlemelere de ihtiyaç duyulmaktadır. Hiçbir toplum kendisini tehdit eden bir oluşuma, harekete, eyleme geçmiş bir yapıya müsamaha göstermez. Bu tehdit ve risklerin doğru okunması ve yasal düzenlemelerin yapılmasıyla toplumumuzun, çocuklarımızın ve gençlerimizin korunması mümkün olacaktır. Yasal düzenlemelerin içerikleriyle ilgili çalışmalarda sahadan STK'lar, üniversiteler ve uzmanların katkısının alınması gerekmektedir.

F. AİLEYİ İLGİLENDİREN KONU BAŞLIKLARINDA KAMU-STK İŞBİRLİĞİNİN YAPILANDIRILMASI

Avrupa Konseyi Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Konferansı, Kamu-STK işbirliğini dörtlü bir çerçeve üzerinden değerlendirmiştir:

- » Bilgilendirme
- » İstişare
- » Diyalog
- » Ortaklık

Ülkemizde aile politikalarının üretilmesi, uygulanması ve izlenmesinde bu dörtlü çerçevenin her düzeyini kapsayacak şekilde gelişmeler dikkat çekmektedir. Bu perspektifle Kamu-STK ilişkilerini doğrudan etkileyen gelişmeleri kısaca değerlendirecek olursak;

Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü:

1993 Yılında Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü^[*] kadın STK'lara il ve bölge platformları şeklinde örgütlenme çağrısı yapmış ve Türkiye Hükümeti ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı arasında imzalanan ve 18 Şubat 1993 tarihinde Resmi Gazetede yayınlanan “Ulusal Program” çerçevesinde “Danışma Mekanizmalarının Kuruluşu ve İşleyişi İçin Öneriler” sunmuştur. Bu gelişme kamunun STK'lara diyalog çağrısı yaptığı tarih olarak kayıtlara geçmiştir.

HABİTAT Konferansı:

1996 yılında İstanbul'da gerçekleştirilen Konferans kapsamında dernek ve vakıflar birbirleriyle ve kamuyla iletişim ve istişare zemini bulmuştur.

Bu süreç Sivil Toplumun kendi gücünü keşfetmesi ve uluslararası kurumlarla iletişimlerini açısından da önemli bir kavşaktır. Aynı zamanda “Kadın” ve “Aile” Kozaları ayrı ayrı oluşturulmuş, bu alanda süreli de olsa bir iletişim zemini yapılandırılmıştır.

Dernekler Kanunu:

2004 yılında yürürlüğe giren Dernekler Kanunu önemli bir demokratikleşme zemini sağlamıştır. O tarihe kadar devlet karşısında nispeten kendini koruma pozisyonunda olan, üst üste darbelerle kapatılan, sindirilen, çalışmalarını yürütürken polisle muhatap olmak zorunda olan derneklere önemli özgürlük alanları tanınmıştır.

[*] Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, 1990 yılında Kadının Statüsü ve Sorunları adıyla kurulmuştur.

1999 Depremi:

STK'ların birbirleriyle ve kamuyla işbirliği açısından önemli gelişmelerin yaşandığı süreçte yerel ve merkezi düzeyde STK'lar koordinasyon çalışmalarına dâhil edilmiş, STK'lar için toplumsal güvenin yükseldiği bir dönem olarak kayıtlara geçmiştir. 1999 depremini takiben afetlere hazırlık projelerinin içinde de STK'lar aktif rol almış, halen de bu alandaki iş birliği devam etmektedir.

Ulusal Hibe Programlarının Yapılandırılması:

STK'lara yönelik ulusal hibe programları, kamu ile iletişim ve işbirliğinin pekişmesi noktasında önemli bir motivasyon oluşturmıştır. Bu fonlara erişimde proje tekniği kadar kurumlarla iletişimin de öneminin fark edilmesiyle nitelikli temsil, savunuculuk faaliyetleri ve raporlama düzeyinde STK'ların kapasite gelişimi mümkün olmuştur.

Kamu-STK İlişkilerini Geliştirmeye Yönelik AB Projeleri:

Bu alanda yürütülen üç ayrı projeden bahsetmek mümkündür:

- » STK'lar ile Kamu Sektörü Arasındaki İşbirliğinin Geliştirilmesi-SKİP Projesi
- » İçişleri Bakanlığı tarafından yürütülen Kamu-STK İşbirliği Projesi
- » Kamu-STK İşbirliği için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının Kapasitesinin Güçlendirilmesi Teknik Yardım Projesi

Bu projelerle kamuda STK'lara yönelik algı ve tutum düzeyinde gelişim ve STK'ların kapasitesine yönelik sürdürülebilir etki ile yapısal dönüşüm oluşturulması hedeflenmiştir.

İnsani Yardım Alanında İşbirliği:

İnsani yardım alanında dayanışmanın acil önem arz ettiği durumlarda yerel, ulusal ve uluslararası afetlerin akabinde Sivil Toplum Kuruluşları ve kamu kurumları, yardımların toplanması, yerine ulaştırılması ve lojistik hizmetlerin yapılandırılmasında işbirliği kapasitesini artırmıştır.

Ülkemizde Aile Alanında Kamu-STK İşbirliğinin Örnekleri:

Ailelerin güçlendirilmesi için veri oluşturan, politika geliştiren ve uygulayan kurum ve kuruluşların en önemlileri devlet, üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarıdır. Aile ve aile bireylerine yönelik gönüllü hizmetler üreten STK'lar, hedef kitlelerine eğitim, sağlık, sosyal yardım, danışmanlık vb. alanlarda hizmetler ulaştırmaktadır. Yürüttükleri proje ve çalışmalar kapsamında özgün modeller geliştiren STK'lar, bağımsız çalışmakla birlikte kimi zaman kamu kurumlarıyla ortak faaliyet yürütme ihtiyacı oluşmaktadır. Ancak ülkemizde kamu ve özel sektörü bir araya getiren sürdürülebilir bir işbirliği mekanizması hali hazırda mevcut değildir. Kamu ve STK'lar zaman zaman aile ve aile bireylerine yönelik başlıklarda iletişim, istişare veya işbirliği zemininde çalışmalar ortaya koyabilmektedir. Aşağıda bu işbirliğine bazı örnekler verilmiştir:

Çocuk Evleri Modeli:

Kamu-STK işbirliğinin ülkemizdeki en önemli örneklerinden birisi “Çocuk Evleri Modeli” kapsamında gerçekleşmektedir. Bu model, korunma altında bulunan çocukların daha küçük birimlerde bakımının sağlanması amacıyla verilen yatılı sosyal hizmeti içerir.

Çocuk evi hizmeti ilk olarak 2000 yılında Ankara ilinde başlamış, 2005 yılı itibariyle yaygınlaşmıştır. Çocuk Evleri, Sosyal Hizmetler Kanunu uyarınca Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına açılmakta olup STK’lar iş birliği protokolü kapsamında destek sağlayabilmektedir.

Danışma Kurulları:

Kamu kurumunun çalışma başlığı kapsamında oluşturduğu, sahadaki diğer kamu kurumlarının, üniversitelerin ve STK’ların katkı sağladığı Kurullardır. Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ile Aile ve Toplum Hizmetlerinin Danışma Kurulları örnek olarak verilebilir. Kurullara STK seçimi kriterler doğrultusunda gerçekleştirilir. Kurul Üyeleri, genel politikalar oluşturulmasına yardımcı olmak, plan ve programların uygulanması hususunda geri bildirimde bulunmak amacıyla periyodik toplantılarla bir araya gelirler. Ülkemizde özellikle aile kapsamında oluşturulan Danışma Kurulları bir dönem çok aktif görev yapmakla birlikte son yıllarda etkinliğini yitirmiştir. Kamu-STK işbirliğinin sürdürülebilir bir mekanizma ekseninde yürütüldüğü bu uygulamanın devam etmesi STK’ların talepleri arasındadır.

Şuralar:

Aile kurumu konusunda istişare zemini sağlayan en temel mekanizmalardan birisi de “Aile Şuraları” geleneğidir. Şuralar, kurumlar arası işbirliğini pekiştiren diyalog ortamlarıdır. Birincisi 1990 yılında yapılan, 2019 yılına kadar yedi defa toplanan Şuralarda, sivil toplum temsilcileri, akademisyenler ve kamu kurumu temsilcileri aile kurumu başta olmak üzere kadın, çocuk, engelli, yaşlı alanındaki politikalara katkı sağlama fırsatı bulmaktadır. Dört yılda bir toplanan Şuralarda sunulan tebliğler, çalıştay raporları ve kararlar, kayıt altına alınarak erişime açılmakta, politika üretme süreçlerindeki temel bilgi kaynakları arasında yerini almaktadır. Şura geleneğinin kesintiye uğramadan -kapsayıcılığı pekiştirilerek- devam etmesinin, gerekli hallerde Türkiye’nin farklı şehirlerinde toplanmasının, Şura Kararlarının tavsiye niteliği dışında etkin takibinin yapılmasının önemle altını çiziyoruz.

Aile Eğitim Programı (AEP):

Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından aile eğitimiyle ilgili temel ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirilen, 5 alanda toplam 28 modülden oluşan Aile Eğitim Programı (AEP)’nin uygulamalarının ölçme ve değerlendirmesinin etkin bir şekilde yürütülmesi gerekmektedir. Hali hazırda kamu kurumları, STK’lar, eğitim kurumları, özel kurumlar vb. eğitim verme hakkına belirli prosedürler doğrultusunda erişebilmektedir. Bir taraftan bu eğitimleri rutin mesaisinin bir parçası olarak yürüten kamu görevlileri, bir taraftan da her hangi bir ücret talebi olmayan, sahaya katkı sağlamak amacıyla eğitim çalışmaları veren gönüllü bir kadro mevcuttur. Ancak Bakanlık, personelinin yürüttüğü eğitim çalışmaları dışında AEP eğitici sertifikası olanlarla iletişimini aktif sürdürmemektedir. Bu da çok önemli potansiyelle politika uygulayıcıların bağının kopması anlamına gelmektedir. Bakanlığın ilgili biriminin bu hususta daha kapsayıcı bir yaklaşım geliştirmesi gerekmektedir.

Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi (ŞÖNİM):

Şiddetin önlenmesi ile koruyucu ve önleyici tedbirlerin etkin bir biçimde uygulanmasına yönelik güçlendirici ve destekleyici danışmanlık, rehberlik, yönlendirme ve izleme hizmetlerinin verildiği, yeterli ve gerekli personelin görev yaptığı ve tercihen kadın personelin istihdam edildiği, çalışmaların yedi gün yirmi dört saat esasına göre yürütüldüğü merkezlerdir. ŞÖNİM'ler ile STK arasındaki işbirliği mevzuatla belirlenmiştir.

Şiddetle mücadele kapsamında sunulan hizmetlerin etkin bir şekilde yürütülmesiyle uygulamadaki sorunların giderilmesini sağlamak üzere, vali veya görevlendireceği vali yardımcısının başkanlığında, ilgili kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları ve meslek örgütlerinin temsilcilerinin katılımıyla Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İl Koordinasyon, İzleme ve Değerlendirme Komisyonu oluşturulur.

Ayrıca hizmetlerin sunumunda veya verilen tedbir kararlarının ifasında gerekli hâllerde Bakanlık veya İl Müdürlükleri ile ilgili kurum ve kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşları arasında ihtiyaç duyulan konularda Genel Müdürlüğün görüşü de alınarak protokol yapılabilir. İmzalanan protokoller Genel Müdürlüğe bildirilir. ŞÖNİM'ler şiddetle mücadele alanında Kamu-STK işbirliğine yapılandırılmış bir diyalog imkânı sunmaktadır.

CEDAW ve İstanbul Sözleşmesine Rapor Yazım Süreci:

Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmeler kapsamında ülke raporlarının hazırlanma sürecine STK'lar da aktif katkı vermektedir. STK'lar ülke raporundan bağımsız olarak Gölge Rapor sunma imkânına sahip olmakla birlikte, ilgili kamu kurumunun çağrısıyla anket, form veya çalıştaylarda Sözleşmenin yürütülmesi hususlarında görüşlerini paylaşma fırsatı bulmaktadırlar. Ülke raporu hazırlama sürecine alanda çalışan STK'lar da dahil edilmektedir. Son yıllarda soru formları üzerinden gerçekleşen bu katılım düzeyi STK'ların katkılarını sınırlandırmaktadır. Etkili geri bildirim için çalıştay ve istişare düzeylerinde katkı ve katılım modelleri tercih edilmelidir.

Bağımlılıkla Mücadele Alanındaki İşbirliği Çalışmaları:

Kamunun hem kendi içinde hem de bağımlılık alanında çalışan STK'larla eşgüdüm ve işbirliği geliştirmesi amacıyla İl ve İlçe düzeylerinde Kurullar oluşturulmuştur. Yeni yapılandırılan bu Kurulların sahaya yansımalarının ölçme ve değerlendirme teknikleriyle takip edilmesi önemlidir.

İşbirliği Protokolleri:

STK'lar çalıştıkları alanlarda Bakanlıkla işbirliği geliştirmek için Protokol imzalayabilmektedir. Protokoller ortak çalışma alanlarında tarafların sorumluluklarını belirlemekte olup, kâğıt üzerinde kalma potansiyelinin yüksek olduğu niyet belgeleridir. Bu kapsamda hem STK'ların hem de kamu kurumlarının bu Protokollerin imzalanması ve hayata geçmesinde hassasiyet geliştirmelerini önermekteyiz.

Kamu-STK İşbirliği Alanında Yeni Mekanizmaların Tanımlanması:

Yukarıda kısaca özetlenen başlıkların yanı sıra, kamu yararı doğrultusunda, aile kurumuna yönelik çalışan STK'lar ve kamu kurumları arasında sürdürülebilir, ulaşılabilir işbirliği mekanizmalarının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu kapsamdaki önerilerimiz;

Yerelde Oluşturulacak Mekanizmalar:

1. İletişim Masası:

Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri bünyesinde STK'larla ilk diyalogun kurulması, Bakanlık ve STK'lar arasında karşılıklı bilgi akışı sağlanması için yapılandırılması önerilen masadır. İl düzeyinde aile kurumunu hedefleyen çalışmaların Veri Tabanını oluşturmak ve bu bilgiyi paylaşımına açmak alanında görev yapacaktır. Bu Masa herhangi bir akreditasyon gerektirmeden bütün STK'ların ulaşabileceği bir nitelikte olacaktır.

2. Aile Odaklı Çalışan STK'larla İşbirliği İçin Diyalog Merkezi Yapılanması:

STK'ların akreditasyonu esasına göre çalışmak üzere Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri bünyesinde kurulması önerilen Diyalog Merkezidir. Akreditasyon esasları, veri sağlama, şeffaflık ve katılım ilkeleri üzerine inşa edilecektir. Sekreteryası Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri bünyesinde oluşturulacaktır. Katılım sayısı ile orantılı olarak aile ile ilgili alanlarda spesifik komisyonlar oluşturulacak, gönüllülük ve tarafsızlık esasına göre belirlenmiş konu başlıklarında raporlar hazırlanarak Politika Yapımcılarıyla paylaşılacaktır.

Merkezde Oluşturulacak Mekanizmalar:

1. STK Daire Başkanlığının Kurulması

Aile alanında çalışan STK'larla iletişim sürecini yürütmek, Kamu-STK İşbirliği sürecinin izlenmesi görevini de gerçekleştirmek üzere Aile Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde bir Daire Başkanlığı oluşturulmasını öneriyoruz.

2. Aile Kurumuna Yönelik Çalışanların Katılımıyla Kapsayıcı ve Etkin Bir Danışma Kurulunun Oluşturulması

STK'lar kamusal hizmetlerin ulaşılabilirliği ve niteliğiyle ilgili önemli geri bildirim mekanizmalarıdır. Kamunun STK'ların bu özelliğinden istifade edebileceği en temel araçlardan birisi de Danışma Kurullarıdır. Halihazırda Genel Müdürlükler bünyesinde kurulmuş Danışma Kurullarının ötesinde, fonksiyonel ve dinamik bir Danışma Kurulu yapısının planlanmasının, aile sorunlarının çözümünde ve vizyoner bir yaklaşım geliştirilmesinde etkili olacağına inanıyoruz.

Bütün bu mekanizmaların nasıl işleyeceği hususunda İKADDER'in model önerileri mevcuttur. Bununla birlikte Kamu-STK işbirliği sürecinin yapılandırılmasında farklı görüşler alınarak modellerin geliştirilmesi mümkün olacaktır.

SONUÇ

Son olarak ülkemizde aile odaklı politikaların şekillendiği zemin ile Sivil Toplum Kuruluşlarının görüş ve önerileri doğrultusunda hazırladığımız bu Politika Belgesi'nde;

- » Aile kurumunun değişim sürecini, sorunlarını, bugün ve gelecek üzerinden okuyabilen bir perspektifle politikaların yapılandırılması,
- » Aile kurumunu desteklemek üzere politika üretme, uygulama ve değerlendirme süreçlerine katkı vermek üzere yerel ve ulusal düzeyde Kamu-STK işbirliği mekanizmalarının tanımlanması,
- » Katılım mekanizmalarının yapılandırılma süreçlerine Sivil Toplum Kuruluşlarının dâhil edilmesi,
- » Kültür emperyalizminin, birey, aile ve toplum üzerinde derin hasar bırakan etkisine yönelik politika ve projelerin hazırlanması,
- » Aile çalışmalarının öznesinin kadın olmaktan çıkarılıp tüm aile bireylerini kapsayıcı bir perspektif geliştirilmesi,
- » Aile politikalarının derinliksiz, popülist tartışmaların öznesi olmaktan çıkarılması için kamu düzeyinde bir iletişim stratejisinin geliştirilmesi, doğru bilgilerin doğru kanallardan paylaşımının sağlanması,
- » Aile çalışmaları yürüten kurum ve kuruluşlarla ilgili bir haritalama çalışmasının yapılması,
- » Şehir ve kültür politikalarında değerler odaklı bir yaklaşım geliştirilmesi,
- » Aile çalışmalarında sadece sorun odaklı değil, kapasite gelişimine yönelik bir perspektifin öncelenmesi,
- » Şiddetin şiddeti ürettiği bakış açısından hareketle, bu alandaki mücadele stratejilerinin hayatın her sahasında etkili olabilecek kapsayıcılıkta planlanması hususlarını bilgilerinize arz ederiz.

İstanbul Kadın ve Kadın Kuruluşları Derneği İKADDER

www.ikadder.org

ikadder@hotmail.com

Tel: +90 216 572 55 69
Faks: +90 216 572 55 65